

Nr 36.

Ankom till riksdagens kansli den 4 juni 1940 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om inbegripande av skriv- och telegrafistkramp under lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

Andra lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 83 i första kammaren av herr *Strömberg* och nr 138 i andra kammaren av fröken *Hesselgren*.

I motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts, att riksdagen ville besluta om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning angående orsakerna till och omfattningen av yrkessjukdomen skrivkramp och telegrafistkramp samt förslag om denna sjukdoms inbegripande under lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet hänvisa till motionerna.

Över motionerna har utskottet, i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver, begärt yttrande av försäkringsrådet, riksförsäkringsanstalten och medicinalstyrelsen. Utskottet har därjämte lämnat svenska arbetsgivareföreningen, landsorganisationen i Sverige, de anställdas centralorganisation och de kvinnliga kårsammanslutningarnas centralråd tillfälle att yttra sig över motionerna. Sådant tillfälle har även beretts de ömsesidiga socialförsäkringsbolagens förening, som dock ej begagnat sig därav. De från omnämnda myndigheter och sammanslutningar i övrigt inkomna yttrandena finnas fogade såsom bilagor vid detta utlåtande, och tillåter sig utskottet hänvisa till desammas innehåll.

Lagen den 14 juni 1929 om försäkring för vissa yrkessjukdomar trädde i kraft den 1 januari 1930. Enligt den ursprungliga lydelsen av 1 § i denna lag skulle den, som jämlikt lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete var försäkrad för skada till följd av sådant olycksfall, anses vara försäkrad jämväl för yrkessjukdom, som uteslutande eller till övervägande del framkallats genom inverkan av arsenik eller förening därav, bly eller legering eller förening därav, kvicksilver eller amalgam eller förening därav, fosfor eller förening därav, strålände värme eller ljus, röntgen-

strålar eller radium samt mjältbrandssmitta. Sjukdomsorsaken stendamm upptogs i lagen år 1930. Enligt en år 1936 genomförd lagändring falla vidare under lagen jämväl yrkessjukdomar, som uteslutande eller till övervägande del framkallats genom inverkan av bensol eller någon av dess homologer (såsom toluol eller xylo) eller något av deras nitro- eller aminoderivat (såsom nitrobensol eller trinitrotoluol, anilin eller parafenylendiamin), halogenderivat av kolväten av den alifatiska serien (såsom kloroform eller trikloretylen), koloxid, cyan eller förening därav, klor, hypoklorit eller klor-kalk, kloramin, nitrosa gaser, kromsyra eller förening därav samt annat radioaktivt ämne än radium. Ytterligare skall efter 1936 såsom yrkessjukdom anses följande sjukdomar, där de uteslutande eller till övervägande del förorsakats av den försäkrades arbete, nämligen 1) smittsam sjukdom, som omförmäles i 2 § epidemilagen den 19 juni 1919 eller varom förordnande utfärdats enligt 24 § samma lag, därest arbetet består i yrkesmässigt meddelande eller utövande av sjukvård eller barnmorskevård eller utgöres av medicinsk undersökning å laboratorium, som står under allmän tillsyn, samt 2) primär hudkräfta (kancer). Slutligen har år 1938 bland de uppräknade ämnena införts klorderivat av fenol eller naftol eller deras salter.

Jämlikt 9 § i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar skall Kungl. Maj:t till ledning vid bedömandet, huruvida yrkessjukdom, som avses i lagen, är för handen, utfärda en förteckning, upptagande dels de sjukdomsformer, vilka bruka framkallas genom sådan inverkan som i lagen sägs, dels ock de slag av verksamhet, vari dessa sjukdomsformer bruka framträda. Sådan förteckning utfärdades den 22 november 1929 (Sv. förf.-saml. nr 369), sedermera ändrad genom kungörelser den 7 november 1930 (nr 398), den 13 mars 1931 (nr 31), den 11 december 1936 (nr 609) och den 17 juni 1938 (nr 312).

Frågan om en sådan utvidgning av yrkessjukdomsförsäkringslagen som nu av motionärerna påkallas har tidigare i ett större sammanhang varit föremål för övervägande, nämligen i ett av *socialstyrelsen*, *riksförsäkringsanstalten* och *medicinalstyrelsen* den 21 november 1935 avgivet gemensamt utlåtande med förslag till ändringar i berörda lag, vilket låg till grund för Kungl. Maj:ts i ämnet avlätna proposition nr 209 till 1936 års riksdag. Propositionen, som med vissa jämkningar bifölls av riksdagen, ledde till de ändringar i yrkessjukdomsförsäkringslagen, som trädde i kraft den 1 januari 1937. I nämnda utlåtande anfördes under rubriken »Vissa sjukdomar på grund av mekanisk inverkan» följande:

Ämbetsverken hava haft under övervägande, huruvida såsom yrkessjukdomar borde upptagas vissa åkommor, som kunna vara att tillskriva visst ensidigt arbete och merendels äro att uppfatta såsom överansträngning av vissa muskler eller organsystem. I den mån sålunda av mekanisk inverkan beroende sjukdomar ej äro att anse såsom föranledda av olycksfall, betraktas vissa av dem understundom i utlandet såsom yrkessjukdomar. Till så-

dana sjukdomar äro att hänföra vissa sjukdomar, som föränledas av vibrerande maskiner eller av starkt buller, ävensom krepiterande senskideinflammation, vissa slemsäcksinflammationer, epikondylit (särskilt vid armbågen), skrivkramp, telegrafistkramp m. fl. sjukdomar.

I fråga om dessa och vissa andra liknande sjukdomar gäller i mindre eller högre grad, att svårighet möter att i det särskilda fallet avgöra, om de föränletts av visst arbete eller av annan mekanisk inverkan eller eventuellt av nervös eller infektiös eller liknande orsak, som oftast ej sammanhänger med arbetet. En del av dessa sjukdomar, t. ex. skrivkramp och telegrafistkramp, uppkomma, i den mån de äro att hänföra till arbete (och ej bero t. ex. på nervösa orsaker), i regel först efter långvarigt arbete, medan åter de övriga, i den mån de ej anses såsom följer av olycksfall, ofta i allt fall bero på mer kortvarig inverkan. I den mån så är förhållandet inbegripas de under det ovan omförmälda av riksförsäkringsanstalten år 1934 avgivna förslaget till utvidgning av olycksfallsförsäkringslagens omfattning. Enligt detta förslag skulle nämligen såsom föränledda av olycksfall i arbete *överhuvud anses skador, som förorsakas av inverkan på mekanisk väg under jämförelsevis kort tid av arbetet eller de förhållanden, varunder det bedrivs.*

Då, därest sistnämnda förslag skulle leda till lagstiftning, sådan erfarenhet om hithörande fall och om deras avgränsning från andra sjukdomar synes böra avvaktas, som nu saknas men uppenbarligen skulle vinnas av den nya lagstiftningens tillämpning, hava ämbetsverken för närvarande *icke* ansett sig böra avgiva något förslag i vad angår denna grupp av sjukdomar.

I propositionen nr 209 till 1936 års riksdag anmälde *föredragande departementschefen, statsrådet Möller* i anslutning till förenämnda uttalande sin avsikt att i annat sammanhang föreslå riksdagen sådan ändring av olycksfallsförsäkringslagen, att med skada till följd av olycksfall i arbete skulle likställas skada, som förorsakats genom inverkan under högst några få dagar på mekanisk väg av arbetet, såsom senskideinflammation (senknarr) m. fl. åkommor, samt yttrade, att enligt detta förslag vissa av här åsyftade yrkesåkommor skulle falla under olycksfallsförsäkringen. Hur önskvärt det än vore att denna grupp av sjukdomar kunde i än större omfattning föränleda ersättning från den av arbetsgivarna bekostade försäkringen fann sig departementschefen dock i brist på närmare utredning icke för det dåvarande böra härutinnan framlägga något förslag.

Det av departementschefen omnämnda förslaget till ändring av olycksfallsförsäkringslagen förelades 1936 års riksdag genom propositionen nr 218, vilken av riksdagen bifölls. Enligt den härefter utfärdade lagen den 26 juni 1936 om ändring i vissa delar av lagen om försäkring för olycksfall i arbete, vilken trädde i kraft den 1 januari 1937, skola såsom föränledda av olycksfall även anses skador, som förorsakats genom inverkan under högst några få dagar bland annat på mekanisk väg av arbetet såsom skavsår, blåsor eller senskideinflammation (senknarr).

Vid 1938 års riksdag fattades efter förslag av Kungl. Maj:t beslut om inrättande av ett *statens institut för folkhälsan*. Enligt den av Kungl. Maj:t

sedermåra utfärdade instruktionen för institutet (Sv. förf.-saml. 1938 nr 327, ändrad 1939 nr 521) åligger det detta att på det yrkeshygieniska området bl. a. utföra undersökningar rörande ohälsa, som uppkommer genom ogynnsamma yttre inflytanden i samband med arbete, samt föreslå åtgärder, som ur medicinsk synpunkt finnas påkallade för att minska risken för ohälsa i arbete.

Den av chefen för socialdepartementet jämlikt Kungl. Maj:ts den 29 maj 1936 givna bemyndigande tillkallade *rationaliseringsutredningen* har den 10 juni 1939 avgivit betänkande, behandlande i en första del motiv och förslag till åtgärder i anledning av skadliga sociala verkningar av driftsförändringar och driftsnedläggelser inom industrien (Statens off. utredn. 1939: 13) samt i en andra del resultaten av verkställda undersökningar och utredningar (Statens off. utredn. 1939: 14). Del I av utredningens betänkande är efter det inledande kapitlet (I) uppdelat i tre avdelningar, varav den första behandlar arbetslöshet i samband med driftsförändringar och driftsnedläggelser inom industrien, särskilt vid rationalisering, den andra olycksfall i industriellt arbete under inflytande av rationaliseringen och den tredje ohälsa i industriellt arbete under inflytande av rationaliseringen. I sistnämnda tredje avdelning (sid. 232 ff.) har utredningen erinrat om att i dess uppdrag jämväl ingått att undersöka om och i vad mån den inom industrien fortgående rationaliseringen menligt inverkat å arbetarnas och de anställdas hälsotillstånd. Utredningen har fortsättningsvis anfört:

Någon undersökning på detta område har hittills icke verkställts i vårt land. Däremot ha på några håll i utlandet undersökningar företagits till belysande av rationaliseringens verkningar i förevarande avseende.

Att här endast kan vara fråga om vissa sidor av rationaliseringen, torde vara uppenbart. I utlandet har främst uppmärksammas den ökade arbetstakt och den större grad av enformighet i arbetet, som följer å vissa slag av rationalisering. I särskilda fall synas sådana förhållanden där ha lett till försämrat hälsotillstånd bland arbetarna.

Vid de konferenser utredningen under hösten 1936 anordnade med representanter för arbetsgivarnas, arbetarnas och de anställdas organisationer berördes även ifrågavarande spörsmål. Särskilt diskuterades frågan huruvida den på flera håll i samband med vidtagna rationaliseringsåtgärder ökade arbetstakten kunde anses ha i ogynnsam riktning påverkat arbetarnas och de anställdas hälsa. Konferenserna gåvo emellertid icke till resultat några säkrare utgångspunkter för spörsmålets bedömande. De uttalanden som gjordes stredo nämligen i betydelsefulla avseenden mot varandra.

Då utredningen ingick på ett bedömande av vilka särskilda undersökningar som erfordrades för ett närmare klarläggande av det föreliggande spörsmålet, fann utredningen medverkan nödvändig dels av socialstyrelsen, vilken för det dåvarande var såväl tillsynsmyndighet för de erkända sjukkassorna som chefsmyndighet för yrkesinspektionen, dels ock av medicinalstyrelsen. Med anledning härav hemställde utredningen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 16 april 1937 om uppdrag åt nämnda myndigheter att gemensamt och i samråd

med utredningen dels utarbета och till socialdepartementet inkomma med en plan för undersökningar av ifrågavarande slag jämte beräkning av kostnaderna för deras utförande dels ock — sedan en dylik plan av Kungl. Maj:t godkänts — i enlighet därmed utföra undersökningarna. På anmodan av Kungl. Maj:t inkommo socialstyrelsen och medicinalstyrelsen, efter att i ärendet ha samrått med utredningen, den 12 juni 1937 med plan och beräkning av kostnaderna för utförande av undersökningar rörande rationaliseringsåtgärders inverkan på arbetares och anställdas hälsotillstånd. Sedan därefter inom socialdepartementet till behandling upptagits ett av sakkunniga avlämnat förslag angående inrättande av ett statens institut för folkhälsan, vilket institut bl. a. skulle ha till uppgift att utföra undersökningar på det yrkeshygieniska området, fann Kungl. Maj:t i beslut den 23 december 1937 utredningens ovan berörda framställning icke för det dåvarande föranledda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Under återopande av de uppgifter som enligt vad utskottet i det föregående anmärkt skola åvila statens institut för folkhälsan har utredningen vidare i detta sammanhang uttalat, att det torde böra ankomma å institutet att vidare planlägga och utföra sådana särskilda undersökningar rörande rationaliseringens verkningar med avseende å ohälsa i arbete, varom utredningen väckt förslag. Utredningen har emellertid ansett sig böra framlägga det material till hithörande frågors bedömande, varöver utredningen förfogade, ävensom — med hänsyn till de erfarenheter utredningen under sitt arbete förskaffat sig — några synpunkter på dessa undersökningar. I sistnämnda avseende tillåter sig utskottet hänvisa till sid. 232—236 i förenämnda del I av utredningens betänkande.

De av rationaliseringsutredningen i olika avseenden framlagda förslagen äro — sedan yttranden inhämtats från ett stort antal myndigheter och samman slutningar — beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Det spörsmål, som genom förevarande motioner dragits under riksdagens prövning, var föremål för uppmärksamhet bl. a. under förarbetena till 1936 års ändringar i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar. I det utlåtande av socialstyrelsen, riks försäkringsanstalten och medicinalstyrelsen gemensamt, på vilket Kungl. Maj:ts ändringsförslag grundade sig, framhölls att ämbetsverken haft under överbägande, huruvida såsom yrkessjukdomar borde upptagas vissa åkommor, som kunde vara att tillskriva visst ensidigt arbete och merendels vore att uppfatta såsom överansträngning av vissa muskler eller organsystem. Bland sådana sjukdomar nämndes även skrivkramp och telegrafistkramp. Ämbetsverken ansågo, att erfarenhet om hithörande fall och om deras avgränsning från andra sjukdomar borde avvaktas. Något förslag om dessa sjukdomars inbegripande under nyssnämnda lag framlades därför icke vare sig av ämbetsverken eller av Kungl. Maj:t. Däremot framlades och antogs förslag om hänförande under olycksfallsförsäkringslagen av skada, som förorsakats genom inverkan *under högst några få dagar* på mekanisk väg av arbetet.

Utskottet.

Av den i ärendet förebragta utredningen framgår, att det ofta är synnerligen vanskligt att bedöma, om och i vad mån skriv- och telegrafistkramp är en följd av arbete och ej av andra ensamt eller övervägande neurasteniska eller psykogena faktorer. Skrivkramp och liknande åkommor hava i vissa fall, då de uppträtt hos personal i statens tjänst, föranlett Kungl. Maj:t att genom särskilda beslut tillerkänna vederbörande ersättning för mistade avlöningsförmåner. I andra fall, särskilt då det gällt privatanställda, torde den av dylik sjukdom drabbade ofta hava kommit i en svår ställning. Den allt starkare mekanisering av kontorsarbetet, som på senare år inträtt, har ytterligare aktualiserat kravet på ett klarläggande av orsakerna till och omfattningen av skriv- och telegrafistkramp. Utskottet vill därför förorda, att en utredning i detta ämne verkställs. Utredningen skulle i första hand kunna leda till vidtagande av vissa förebyggande åtgärder. Det synes utskottet icke uteslutet, att åtskilligt skulle vara att vinna genom att de omständigheter, som kunna medverka till uppkomsten av sådan sjukdom, i högre grad beaktades vid undervisningen samt motverkades genom lämpliga anordningar vid arbetet. Genom undersökningen torde jämväl säkrare hållpunkter kunna vinnas för ett bedömande av frågan, om de avsedda sjukdomarna böra föras in under lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar. Enligt utskottets mening torde emellertid en undersökning av hithörande spörsmål lämpligen böra omfatta även andra sjukdomar i muskler och leder, vilka kunna förorsakas genom inverkan på övervägande mekanisk väg av arbetet. Däremot anser sig utskottet icke i nuvarande tidsläge kunna förorda den av försäkringsrådet ifrågasatta revisionen av yrkessjukdomsförsäkringslagen i hela dess vidd.

De spörsmål, som vid en sådan utredning som nyss sagts skulle komma under omprövning, beröra nära de arbetsområden, som utstakats för riks-försäkringsanstalten, dit numera även yrkesinspektionen hör, statens institut för folkhälsan och medicinalstyrelsen. Vid sådant förhållande synes det utskottet icke påkallat att för verkställande av utredningen tillsätta en särskild kommitté.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av motionerna I: 83 och II: 138, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående orsakerna till och omfattningen av sådana sjukdomar i muskler och leder, som kunna förorsakas genom inverkan på övervägande mekanisk väg av arbetet, samt för riksdagen framlägga de förslag, till vilka utredningen kan föranleda.

Stockholm den 4 juni 1940.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar *Norman*, *Linder**, *Tamm*, *Löfvander*, *Olof Carlsson*, *Wistrand* och *Sten*;

från a n d r a kammaren: fröken *Hesselgren*, herrar *Hage*, *Molander*, *Sandström* och *Hansson* i Örebro, fröken *Ebon Andersson*, fru *Elsa Johansson** samt herr *Persson* i Norrby.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga A.

FÖRSÄKRINGSRÅDET.

Till riksdagens andra lagutskott.

Genom remiss den 9 februari 1940 har Kungl. Maj:t anbefallt Kungl. Försäkringsrådet att till Riksdagens Andra lagutskott avgiva yttrande över två inom riksdagen väckta motioner, nämligen nr 83 i Första kammaren och nr 138 i Andra kammaren, samt att till Kungl. Socialdepartementet insända avskrift av yttrandet.

Med anledning härav får Försäkringsrådet anföra följande.

I motionerna yrkas, att Riksdagen ville besluta om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning angående orsakerna till och omfattningen av yrkessjukdomen skrivkramp och telegrafistkramp samt förslag om denna sjukdoms inbegripande under yrkessjukdomsförsäkringslagen.

En dylik utvidgning av yrkessjukdomsförsäkringslagen har tidigare varit ifrågasatt. Därvid har frågan emellertid upptagits i ett större sammanhang. Sålunda hava Kungl. Socialstyrelsen, Riksförsäkringsanstalten och Kungl. Medicinalstyrelsen vid avgivande av utlåtande den 21 november 1935 med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1, 3 och 9 §§ yrkessjukdomsförsäkringslagen i dess dåvarande avfattning övervägt att såsom yrkessjukdomar upptaga vissa åkommor — i den mån de icke bero av kortvarig inverkan och således numera inbegripas under 1 § lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete —, vilka kunna vara att tillskriva visst ensidigt arbete. Till sådana, av mekanisk inverkan beroende sjukdomar äro att hänföra vissa sjukdomar, som föranledas av vibrerande maskiner eller av starkt buller, ävensom krepiterande senskideinflammationer, vissa slem-säcksinflammationer, epikondylit, skrivkramp, telegrafistkramp m. fl. sjukdomar. Emellertid ansågo sig ämbetsverken i saknad av erfarenhet beträffande berörda sjukdomar icke beredda att på dåvarande ståndpunkt avgiva något förslag om desammas upptagande i yrkessjukdomsförsäkringslagen.

Enligt Rådets mening bör frågan om den av motionärerna föreslagna utvidgningen av yrkessjukdomsförsäkringslagens tillämplighetsområde upptagas i det större sammanhang, i vilket den tidigare varit föremål för ämbetsverkens omprövning.

Ifrågasättas kan huruvida icke, med hänsyn till den erfarenhet, som vunnits vid tillämpningen av yrkessjukdomsförsäkringslagen och olycksfallsförsäkringslagen i deras nuvarande avfattning, en ny utredning borde avse en revision av yrkessjukdomsförsäkringslagen i hela dess omfattning.

Avskrift av Försäkringsrådets protokoll denna dag, utvisande skiljaktig mening, överlämnas härjämte.

Stockholm den 8 mars 1940.

På Kungl. Försäkringsrådets vägnar:

J. GEIJER.

/ Gerd Lundberg.

Avskrift av protokoll, fört vid
Kungl. Försäkringsrådets sam-
manträde den 8 mars 1940.

Närvarande: t. f. Chefen, Försäkringsrådet Geijer,
Försäkringsrådet Rörmy,
» Löfmark,
» Aae,
» Haynez,
t. f. » Ekeroth.
Ledamoten Hultman,
» Sæmund,
» Lindahl,
» Danielsson.

Föredrogs Kungl. Maj:ts remiss den 9 februari 1940 angående avgivande av yttrande till Riksdagens Andra lagutskott i anledning av motioner i första och andra kammaren angående ändringar i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar och beslöts utlåtande.

Försäkringsrådet Geijer var av skiljaktig mening och anförde: »Skrivkramp och telegrafistkramp torde — i den mera vidsträckta bemärkelse, vari dessa benämningar allmänt brukas — icke vara att betrakta som en specifik sjukdom, utan som ett symptomkomplex, vars orsak är att söka än i fysiska åkommor av olika slag såsom tendovaginit, epicondylit m. m. än i ett psykiskt grundlidande (skrivkramp i egentlig bemärkelse).

Med hänsyn härtill och då en utredning i den begränsande omfattning, som motionärerna avse, följaktligen icke synes kunna leda till önskat resultat, kan en dylik utredning icke tillstyrkas.

Därest framdeles ett mera generellt inrangerande i yrkessjukdomsförsäkringslagen av sådana åkommor, som bero på längre tids ensidigt arbete, kommer att ske, komma naturligtvis även skrivkramp och telegrafistkramp att inbegripas under lagen i den mån dessa sjukdomssymptom bero på de åkommor, som bliva föremål för inrangeringen.

En sådan utvidgning av yrkessjukdomsförsäkringslagen måste emellertid föregås av en efter allsidig utredning verkställd omsorgsfull definiering och avgränsning, som kommer att bliva förenad med stora vanskligheter.»

Vid protokollet:
Gerd Lundberg.

RIKSFÖRSÄKRINGSANSTALTEN.

Till riksdagens andra lagutskott.

Kungl. Maj:t har den 9 februari 1940 anbefallt riksförsäkringsanstalten att senast före den 9 mars 1940 till utskottet avgiva yttrande över två av herr G. Strömberg i första kammaren och fröken Kerstin Hesselgren i andra kammaren avgivna lika lydande motioner (nr 83 i första och nr 138 i andra kammaren).

Med anledning härav får riksförsäkringsanstalten anföra följande.

I sitt den 21 november 1935 avgivna utlåtande med förslag till ändringar i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar anförde socialstyrelsen, riksförsäkringsanstalten och medicinalstyrelsen under rubriken »Vissa sjukdomar på grund av mekanisk inverkan» följande:

»Ämbetsverken hava haft under övertvägande, huruvida såsom yrkessjukdomar borde upptagas vissa åkommor, som kunna vara att tillskriva visst ensidigt arbete och merendels äro att uppfatta såsom överansträngning av vissa muskler eller organsystem. I den mån sålunda av mekanisk inverkan beroende sjukdomar ej äro att anse såsom föranledda av olycksfall, betraktas vissa av dem understundom i utlandet såsom yrkessjukdomar. Till sådana sjukdomar äro att hänföra vissa sjukdomar, som föranledas av vibrerande maskiner eller av starkt buller, ävensom krepiterande senskideinflammation, vissa slemsäcksinflammationer, epikondylit (särskilt vid armbågen), skrivkramp, telegrafistkramp m. fl. sjukdomar.

I fråga om dessa och vissa andra liknande sjukdomar gäller i mindre eller högre grad, att svårighet möter att i det särskilda fallet avgöra, om de föranletts av visst arbete eller av annan mekanisk inverkan eller eventuellt av nervös eller infektiös eller liknande orsak, som oftast ej sammanhänger med arbetet. En del av dessa sjukdomar, t. ex. skrivkramp och telegrafistkramp, uppkomma, i den mån de äro att hänföra till arbete (och ej bero t. ex. på nervösa orsaker), i regel först efter långvarigt arbete, medan åter de övriga, i den mån de ej anses såsom följder av olycksfall, ofta i allt fall bero på mer kortvarig inverkan. I den mån så är förhållandet inbegripas de under det ovan omförmälda av riksförsäkringsanstalten år 1934 avgivna förslaget till utvidgning av olycksfallsförsäkringslagens omfattning. Enligt detta förslag skulle nämligen såsom föranledda av olycksfall i arbete *överhuvud anses skador, som förorsakas av inverkan på mekanisk väg under jämförelsevis kort tid av arbetet eller de förhållanden, varunder det bedrivs.*

Då, därest sistnämnda förslag skulle leda till lagstiftning, sådan erfarenhet om hithörande fall och om deras avgränsning från andra sjukdomar synes böra avvaktas, som nu saknas men uppenbarligen skulle vinnas av den nya lagstiftningens tillämpning, hava ämbetsverken för närvarande *icke ansett sig böra avgiva något förslag i vad angår denna grupp av sjukdomar.*»

Den av ämbetsverken sålunda åsyftade lagändringen genomfördes genom lag den 26 juni 1936 om ändring i vissa delar av lagen om försäkring för olycksfall i arbete. Enligt denna lag, som trädde i kraft med 1937 års ingång, skola såsom föranledda av olycksfall även anses skador, som förorsakats genom inverkan under högst några få dagar bland annat på mekanisk väg av arbetet såsom (förutom skavsår och blåsor) senskideinflamma-

tion (senknarr). Under år 1939 anmäldes till riksförsäkringsanstalten 499 fall av senskideinflammation (senknarr), som drabbat i anstalten försäkrade arbetare. I 397 av dessa fall tillerkändes den skadade ersättning, varemot i övriga 102 fall ersättning icke kunde tillerkännas i allmänhet av den anledning att, ehuru åkomman sannolikt till övervägande del förorsakats av visst den skadades arbete, detta arbete fortgått under viss längre tid. I dessa fall ansågs därför i regel åkomsten vara en följd av inverkan under den längre tiden. Av de eljest i ämbetsverkens förutberörda utlåtande omnämnda åkommor hava såsom förorsakade under högst några få dagar på mekanisk väg ersättning av riksförsäkringsanstalten tillerkänts för vissa slem-säcksinflammationer (bursiter) och vissa sjukdomar i armbågens muskelfästen (epikondyliter). Något fall av åkomma, uppkommen under så kort tid som högst några få dagar av vibrerande maskin eller starkt buller, har veterligen icke bragts till anstaltens kännedom. Däremot äro åkommor uppkomna genom inverkan under längre tid av starkt vibrerande maskiner, t. ex. bankningsmaskiner inom skoindustrien, eller av de särskilt inom metall-, gruv- och stenindustrierna i stor utsträckning använda pneumatiska verktygen väl kända inom yrkesinspektionen, som sedan länge haft sin uppmärksamhet riktad på förekommande av därav förorsakade skador.

För övrigt är riksförsäkringsanstaltens erfarenhet av sådana av arbete under längre tid på mekanisk väg föranledda åkommor, som, försåvitt de förorsakas av inverkan under högst några få dagar, falla under den nämnda lagstiftningen, fortfarande ganska begränsad.

Beträffande de i motionerna åsyftade åkommorna skrivkramp och telegrafistkramp giva dessa åkommor i allmänhet liknande symptom, vare sig de äro en följd av sådana merendels långvarigt inverkan arbetsmoment som de av motionärerna angivna (handskrivning, maskinskrivning, arbete vid bokförings- och stansmaskiner) eller av t. ex. vissa eljest under kontorsarbete återkommande handgrepp eller hand- eller armrörelser såsom lyftning eller uppläggning av aktbuntar, sortering i kortregister, allmän överansträngning etc. Bland riksförsäkringsanstaltens personal har under senare år inträffat vissa dylika åkommor, vilka ansetts kunna hava ådragits i tjänsten, och varvid Kungl. Maj:t genom särskilda beslut funnit skäligt tillerkänna vederbörande ersättning för mistade avlöningsförmåner. I vissa fall hava dessa åkommor uppträtt efter arbete med maskinskrivning eller med räknemaskin eller stansning; i ett lika stort antal fall har åkomsten satts i samband med mer eller mindre ensidigt hanterande eljest av visst arbetsmaterial. De av vederbörande läkare ställda växlande diagnoserna hava i samtliga dessa fall varit skrivkramp, neuralgisk värk i båda armarna, neuralgisk värk i högra armen, nervvärk i båda armarna, neurit i båda armarna, epicondylit i båda armarna, neurit i högra armen och epicondylit, skrivkramp i högra underarmen, ulnarisneurit i högra handen, brachialisneuralgi och epicondylit, mjukdelsinflammation i högra skulderbladet (peritendinit), armneurit. I ett av fallen — vilket ursprungligen diagnostiserats såsom neuralgisk värk i högra armen — befanns sedermera sjukdomen vara orsakad av tumör.

Om sålunda, försåvitt dessa av motionärerna avsedda eller närbesläktade åkommor förorsakas av arbete, arten av det arbete, som i olika fall inverkar, kan vara växlande och svårbestämbart, ställer det sig än svårare att bedöma, huruvida och i vad mån åkomsten överhuvud är en följd av arbete och ej av andra ensamt eller övervägande neurasteniska eller psykogena

faktorer. I detta hänseende får anstalten hänvisa till bilagda av anstaltens överläkare professor A. Troell och biträdande läkare doktor Gunnar Wiberg avgivna yttrande.

Vidkommande den *utländska lagstiftningen* på yrkessjukdomsförsäkringsområde synes i Europa skrivkramp och telegrafistkramp hava upptagits såsom särskild yrkessjukdom endast i England. I Ryssland medtager en författning av år 1929 yrkesneuroser hos telegrafister, stenografer, maskinskrivare, pianister, violinister, svarvare, kanslist, tecknare. I England medtagas även spinnkramp, orsakad av spinnande av bomulls- eller yllegarn, samt cellvävsinflammation och slemsäcksinflammation i armarna hos arbetare i gruvor, stenbrott o. dyl. I Danmark och Tyskland upptagas sjukdomar i muskler och leder, orsakade av skakningar vid arbete med tryckluftsverktyg.

Av anförda skäl måste det väl anses ovisst, huruvida den av motionärerna påyrkade utredningen om orsakerna till och omfattningen av yrkessjukdomen skrivkramp och telegrafistkramp kan leda till att denna sjukdom bör upptagas i yrkessjukdomsförsäkringslagen. Riksförsäkringsanstalten har emellertid icke något att erinra emot, att en dylik utredning kommer till stånd. Men i så fall bör efter anstaltens mening utredningen omfatta sådana sjukdomar i allmänhet i muskler och leder, vilka må förorsakas av inverkan på övervägande mekanisk väg av arbetet.

Stockholm den 7 mars 1940.

SAM LARSSON.

H. v. Schulzenheim.

Med anledning av begärt yttrande beträffande motion nr 83 i första kammaren 1940 torde följande böra framhållas:

I första hand måste man klargöra för sig att det gives en mängd till sin uppkomst och sin natur mycket växlande åkommor, som ha större eller mindre likhet med vad som går under benämningen skrivkramp och telegrafistkramp. Oftast rör det sig om smärtor i skuldrorna strälände nedåt armarna eller om smärtor enbart i armarna och fingrarna. Ej sällan äro dessa smärtsensationer förenade med en känsla av domning och kraftlöshet i armen. Flertalet dylika tillstånd kunna vara betingade antingen av ett verkligt organiskt underlag såsom skrumpnande lungprocesser, tumörer i halsregionen, s. k. halsrevben, deformerande förändringar i halskotorna samt förändringar i eller omkring axelleden. I enstaka fall kan orsaken ligga i längre ned på armen påvisbara åkommor (såsom epicondyliter, vilkas underlag utgöras av förändringar i senfästena). I ett mycket stort antal fall har man emellertid *ej* lyckats påvisa några dylika organiska förändringar och för åtskilliga har man antagit att det rör sig om antingen förändringar i blodkärlen till armen eller i till armen hörande nervrötter eller nerver.

För samtliga fall kan man särskilja dels sådana som ge sig tillkänna endast med subjektiva symptom i form av smärtor, uttröttning, känsla av kramp i fingrarna etc. och dels sådana där även förändringar tillkommit i form av muskelförtvining och rubbningar i hudens känsel. Dessa senare äro emellertid utomordentligt fåtaliga jämfört med de förra. Det måste i detta sammanhang starkt poängteras, att man tills vidare ej har några som

helst möjligheter att verifiera de uppgifter patienterna lämna om sina obehag genom konstaterandet av objektiva påvisbara förändringar.

Så mycket är dock säkert att man ser åtskilliga av dessa åkommer uppträda just i samband med de i motionen påpekade arbetsprestationerna och mestadels, såsom också påpekats, då intensifiering av arbetet lett till uttröttnings. Bl. a. av den anledningen att symptomen mera sällan uppträda hos yngre individer, måste man anse att konstitutionella moment spela en avsevärd roll för uppkomsten av besvären: särskilt mindre motståndskraftiga personer uthärda arbetspåfrestningar dåligt och få symptom tidigare än personer med intakt nervsystem. Ytterligare ett konstitutionellt moment förtjänar att anföras, det psykogena. Patienter med symptom av den art, varom här är fråga, förete ofta en neuropatisk läggning. Och denna läggning är ingalunda som regel sekundär till smärt- eller krampstillståndet utan tvärtom synnerligen ofta primär därtill. Som det är en genomgående erfarenhet att individer med neuropatiska anlag mycket hastigare bli uttrötade än fullt friska, skulle införandet av de ovan omtalade sjukdomsbegreppen under lagen om yrkessjukdomar ge berättigande åt att även andra av uttröttnings framkallade sjukdomstillstånd än just skriv- och telegrafistkramp komme in under samma lag; som exempel må endast anföras den på grund av trötthet så ofta uppträdande värken i korsryggen samt huvudvärk.

Sammanfattning: Sjukdomsbegreppet skriv- och telegrafistkramp är så till vida mycket oklart som de däri ingående eller detta närstående symptomen i en del fall förorsakas av verkliga men av sysselsättningen beroende organiska underlag men oftast endast utgöras av smärt- eller krampensationer om vilkas ursprung man ingenting annat vet än att konstitutionella och psykogena faktorer jämte uttröttnings spela in. Att på nuvarande stadium tillerkänna ersättning såsom för yrkessjukdom åt en dylik symptomkomplex synes av skäl som här anförts knappast vara att tillråda. På grund av den nära relation som förefinnes mellan skriv- och telegrafistkrampen och åtskilliga andra symptombilder, vilka enligt riksförsäkringsanstaltens erfarenhet äro kända inom yrkesinspektionen och arbetarskyddet, torde det däremot icke vara alldeles omotiverat att en närmare utredning kommer till stånd.

Stockholm den 4 mars 1940.

A. Troell.

Gunnar Wiberg.

Bilaga C.

MEDICINALSTYRELSEN.

Stockholm den 8 mars 1940.

Till riksdagens andra lagutskott.

Genom remiss den 9 februari 1940 har Kungl. Maj:t anbefallt medicinalstyrelsen att senast den 9 mars 1940 till riksdagens andra lagutskott avgiva yttrande över motion nr 83 i första kammaren och likalydande motion nr 138 i andra kammaren om inbegripande av yrkessjukdomen skriv- och telegrafistkramp under lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

Till åtlydnad härav får medicinalstyrelsen med överlämnande i avskrift av ett utav medlemmen av styrelsens vetenskapliga råd professorn Nils Antoni avgivet yttrande i ärendet meddela, att styrelsen tillstyrker verkställandet av den i motionerna avsedda utredningen.

J. AXEL HÖJER.

John Byttner.

/C. B. v. Mentzer.

Till Kungl. Medicinalstyrelsen.

Av Eder kallad att deltaga i utredning av ärende D:nr 513 angående inbegripande av yrkessjukdomen skrivkramp under lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, får jag vördsamt anföra följande.

Kungl. Styrelsen har av Kungl. Maj:t ålagts att yttra sig över i riksdagen väckt motion i enlighet med ovanstående. I motionen påyrkades dock inbegripande även av telegrafistkramp bland försäkringsberättigade sjukdomar och begärdes i första rummet utredning angående orsakerna till och omfattningen av de båda särskilt nämnda yrkessjukdomarna. Motionens (N:o 83) rubrik nämner endast inbegripande av yrkessjukdomen skrivkramp under lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

De nämnda sjukdomsformernas förekomst i vårt land är knappast siffermässigt känd. För att få kunskap härom måste man efterhöra hos offentliga och enskilda arbetsgivare i stor omfattning, likaså skulle uppgifter kunna erhållas hos sjukkassor och sjukförsäkringsbolag. Det enda, under-teknad för närvarande kan meddela i denna särskilda fråga, är att skrivkramp i egentlig bemärkelse icke torde vara mycket vanlig.

Vad beträffar orsakerna, inordnas skrivkrampen likasom den givetvis mycket sällsyntare telegrafistkrampen i den större sjukdomsgruppen yrkesneuroser (»Beschäftigungsneurosen»), som innefattar många former, såsom med skrivkrampen analoga sjukdomstillstånd i övre extremiteterna hos mjölkerskor, cigarrarbetare, pianister och violinister, i läpparna hos blåsare, tungan hos klarinettblåsare m. m. Om alla dessa former råder allmänt den uppfattning, att vederbörande yrkesarbete spelar en helt väsentlig roll för sjukdomstillståndets uppkomst, något som själfallet i första rummet framgår av att sjukdomstillståndet i detalj präglas av yrkets speciella form av ansträngning till art och kroppsdel. Från en sådan, allmän synpunkt finnes intet att invända mot att inordna de nämnda sjukdomarna bland av yrkesarbete framkallade.

Vissa invändningar kunna visserligen göras. Invändningarna kunna fördelas på huvudsakligen följande grupper: 1) Diagnosen kan i det enskilda fallet stundom erbjuda svårigheter. 2) Andra orsaker än yrkesarbetet kunna medverka till sjukdomens uppkomst, stundom i så väsentlig mån, att dessa andra moment måste tillskrivas huvudsaklig betydelse.

Ad 1) En organisk nervsjukdom kan i sin början eller senare förlopp ha skrivkramp som symptomatisk företeelse, så till exempel en börjande parkinsonism (Lemos, Levy med flera), sjukdomsprocesser i corpus striatum (E. Adler) eller extrapyramidala systemet över huvud taget (Rost). En noggrann, sakkunnig undersökning kan dock i allmänhet redan på ett tidigt stadium ställa fallet i dess rätta ljus.

Ad 2) Man har i ej så alldeles få fall funnit vissa organiska skador eller felbildningar i mera perifera kroppsdelar i fall av skrivkramp, som tillskrivits väsentlig etiologisk betydelse, såsom halsrevben, deformerande spondylos i halsryggraden, radialisneurit, muskelatrofi i handen m. m. (André-Thomas, Bourguignon och Faure-Beaulieu, Fr. Kramer, Costedoat och Auja-leu). Även dessa fall kunna räknas till de symptomatiska och uteslutas genom sakkunnig undersökning. Mera svårbedömd är frågan, i vilken mån vid de genuina fallen av skrivarsjuka predisponerande moment föreligga eller rimligen måste antagas, såsom framhållits av många erfarna författare (Callawaert med flera). Man har påvisat vissa relationer mellan skrivarsjuka och stamning (Róman-Goldzieher, Schulmann), vilken senare anomaly i övervägande mån räknas som grundad i inneboende mindervärdighet hos nervsystemet eller delar därav. Rent psykiska faktorer spela en erkänd roll för uppkomsten och vidmakthållandet av många fall av yrkesneuros, och detta i så framträdande grad, att man ansett sig böra avskilja många fall som en grupp för sig, psykogena skrivrubbingar tillhörande de hysteriska reaktionerna. Härmed är man åter framme vid den praktisk-diagnostiska frågan, vilken i denna belysning icke blott ter sig betydligt försvårad, utan också mycket mera praktiskt vittutseende. Det är nämligen mycket svårt att i det enskilda fallet avgöra, i vilken mån konstitutionell neuropatisk disposition eller av yrkesarbetet i egentlig bemärkelse oberoende personliga, själsliga faktorer spela en väsentlig, eventuellt den huvudsakliga rollen i etiologiskt avseende. Man har visserligen uppställt olika former av sjukdomen, jämte den så att säga klassiska, krampformen, former präglade mera eller endast av svaghet eller smärtor eller darrning; se till exempel Curschmann i Mohr-Stähelins Handbuch 1926.

Viktigast av predisponerande eller orsaksfaktorer är utan tvivel ett opraktiskt arbetssätt, något som i sin tur gynnas av viss konstitutionell neuropatisk läggning, vilken veterligen disponerar till mindre ändamålsenlig tonusreglering — »paratonie» enligt Dupré — och därmed till opraktiskt arbetssätt, svårigheter vid utbildning, yrkesskolning, träning och därmed till mindre fast och hållbar yrkesfärdighet. Mera allmänt och utan betoning av mer eller mindre svårbedömda konstitutionellt predisponerande moment kan anses säkert, att mindre ändamålsenlig skolning för den särskilda arbetsuppgiften och mindre ändamålsenligt arbetssätt i hög grad gynna uppkomsten av »Versagen» i arbetet, yrkesskador. Det konstitutionella momentet framträder å sin sida vid sammanställningen av ett större antal fall, där man kan se sådana extremer som skrivkramp redan i skolåldern å ena sidan, eventuellt med andra fall av samma rubbning i samma familj och utan särskilt ensidigt eller ihållande skrivarbete, fall alltså där den »endogena» faktorn nästan ligger i öppen dag, å andra sidan fall inträffande hos robusta individer först efter decennier av hårt och påfrestande, ihållande skrivarbete till exempel med hård anlinpenne, fall alltså där ansträngningsmomentet tydligt dominerar.

En eventuell disposition kan, om man så vill, försäkringstekniskt negligeras, i det man kan anse att arbetaren är försäkrad, eventuell disposition inbegripen. Den icke blott disponerande utan även fixerande betydelsen av psykiska moment kan å andra sidan icke förnekas, fall av denna art kunna i försäkringsavseende med fog jämföras med så kallade ersättningsneuroser i anslutning till olycksfall, och det lider knappast något tvivel, att frekvensen, varaktigheten och den socialekonomiska belastningen av yrkesneuroser

komme att starkt växa, om fall av denna art inbegripas i de försäkringsberättigade. Särskilt de så ytterst vanliga, ofta starkt neurotiskt präglade armneuralgierna skulle med säkerhet mäla sig bland de försäkringsberättigade. Försiktighet och återhållsamhet äro sålunda av olika skäl påkallade vid beslutet i den i motionen väckta frågan, om man också å andra sidan måste oreserverat medge att yrkesarbetet i många fall spelar en avgörande, i vissa fall den enda betydande rollen vid uppkomsten av sjukdomen skrivkramp och analoga yrkessjukdomar. Att i försäkringsavseende bedöma olika former av skrivarsjuka olika, låter sig svårigen göra, då det icke kan anses styrkt, att till exempel krampformen är mera genuint yrkesbetingad än den paretiska, den neuralgiska formen kan nog säkrast avskiljas såsom i stort sett mycket mindre typisk yrkesåkomma.

Stockholm den 6 mars 1940.

NILS ANTONI.

Bilaga D.

SVENSKA
ARBETSGIVAREFÖRENINGEN.

Till riksdagens andra lagutskott.

Genom remiss av den 1 februari 1940 har utskottet berett Svenska Arbetsgivareföreningen tillfälle att avgiva yttrande över två inom riksdagen väckta likalydande motioner n:r 83 i första kammaren av herr Strömberg och n:r 138 i andra kammaren av fröken Hesselgren angående inbegripande av yrkessjukdomen skriv- och telegrafistkramp under lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

Föreningen får i anledning härav anföra följande.

Om man, såsom skett i svensk lagstiftning, ansluter sig till den uppfattningen, att det ankommer på arbetsgivarna att helt svara för de ekonomiska följderna av vissa sjukdomar, som uppstå genom arbetstagarens selsättning i den av arbetsgivarna bedrivna verksamheten, är det enligt föreningens uppfattning av stor vikt, att en klar och bestämd gräns drages mellan, å ena sidan, sådana yrkessjukdomar, som böra föranleda ersättning i denna ordning och, å andra sidan, sådana sjukdomar, som böra föranleda ersättning genom den vanliga sjukförsäkringen. Till ersättningsbara yrkessjukdomar böra endast hänföras sådana sjukdomar, som med hänsyn till sin natur utan tvekan kunna konstateras vara, åtminstone i huvudsak, förorsakade av arbetet eller de förhållanden, under vilka detsamma bedrivs, och för vilka arbetaren dessutom själv icke på grund av visad vårdslöshet skäligen bör bära ansvaret. Till yrkessjukdomar böra därför — såsom ock uttalats vid lagstiftningens tillkomst — hänföras blott sådana sjukdomar, där diagnostiseringen och klarläggandet av sambandet mellan arbete och sjukdom icke erbjuder alltför stora svårigheter.

Vad nu särskilt frågan om skriv- och telegrafistkrampens hänförande under begreppet yrkessjukdomar beträffar, vill föreningen erinra om att frågan var föremål för övervägande vid 1936 års reform av den nu ifråga-

varande lagstiftningen, men att man vid detta tillfälle icke ansåg sig kunna föreslå detta. Anledningen härtill var uppenbarligen den, att det ansågs tvivelaktigt, huruvida sjukdomen verkligen vore av den natur, att den kunde jämföras med övriga såsom yrkessjukdomar betecknade sjukdomar (jfr prop. 1936 nr 209 sid. 51).

Det är uppenbart, att skriv- och telegrafistkrampen redan enligt den allmänna uppfattningen avsevärt skiljer sig från de arter av sjukdomar, som nu kunna föranleda ersättning enligt lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar. Enligt vad föreningen från sakkunnigt håll inhämtat, har hittills heller icke något vetenskapligt belägg framkommit för att skriv- och telegrafistkrampen är av den art, att den utan frångående av de principer, på vilka vår lagstiftning om yrkessjukdomar vilar, skulle kunna hänföras under lagen.

Föreningen får på grund härav avstyrka det yrkande, som av motionärerna framförts.

Stockholm den 6 mars 1940.

SVENSKA ARBETSGIVAREFÖRENINGEN.

Fritiof Söderbäck.

Bilaga E.

LANDSORGANISATIONEN
I SVERIGE.

Till riksdagens andra lagutskott.

Genom skrivelse den 1 februari 1940 har Landsorganisationen i Sverige beretts tillfälle att avgiva yttrande över tvenne inom riksdagen väckta likalydande motioner nr 83 i första kammaren av herr Strömberg och nr 138 i andra kammaren av fröken Hesselgren angående inbegripande av yrkessjukdomen skriv- och telegrafistkramp under lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

Landssekreterariatet får å landsorganisationens vägnar tillstyrka motionärernas yrkande om utredning i ämnet. I Socialstyrelsens, Riksförsäkringsanstaltens och Medicinalstyrelsens den 14 december 1935 avgivna utlåtande rörande revision av lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar uttalades att ämbetsverken haft under övervägande, huruvida såsom yrkessjukdom i lagen borde upptagas även bl. a. skrivkramp och telegrafistkramp med flera av mekanisk inverkan beroende sjukdomar. I utlåtandet uttalades att en del av dessa sjukdomar, t. ex. just skrivkramp och telegrafistkramp, uppkomme, i den mån de vore att hänföra till arbete, i regel först efter långvarigt arbete, medan åter andra sådana sjukdomar ofta berodde på mer kortvarig inverkan. I den mån detta senare vore förhållandet inbegreps de under Riksförsäkringsanstaltens år 1934 avgivna förslag till utvidgning av olycksfallsförsäkringslagens omfattning, enligt vilket såsom föranledda av olycksfall i arbete skulle över huvud anses skador, som förorsakats av in-

verkan på mekanisk väg under jämförelsevis kort tid av arbetet eller de förhållanden, varunder det bedreves. Då, för det fall Riksförsäkringsanstaltens förslag skulle leda till lagstiftning, sådan erfarenhet om hithörande fall borde avvaktas, som nu saknades men skulle vinnas av den nya lagstiftningens tillämpning, ansågo sig ämbetsverken för det dåvarande icke böra avgiva något förslag i vad anginge denna grupp av sjukdomar.

I propositionen till 1936 års ändringslag hänvisades till nyssnämnda utvidgning av olycksfallsförsäkringslagen, vilken föreslagits genom proposition till 1936 års riksdag. Departementschefen ansågo att i brist på närmare utredning för det dåvarande icke kunde framläggas något förslag till ersättning enligt yrkessjukdomslagen för här ifrågavarande grupp av sjukdomar.

Då sålunda skrivkramp och telegrafistkramp undantagits vid utvidgningen år 1936 av olycksfallsförsäkringslagens tillämpningsområde under motivering att tillräcklig utredning rörande dessa sjukdomar ännu icke förelåge, synes det sekretariatet påkallat att sådan utredning nu företages, sedan, såsom motionärerna framhålla, under de senare åren genom den fortgående rationaliseringen ytterligare erfarenheter vunnits, på vilka en utredning i saken kan grundas. För sin del skulle sekretariatet gärna ha sett att utredningsförslaget omfattat även åtskilliga andra påtagliga yrkessjukdomar, men, såsom motionärerna framhålla, torde under nuvarande tidsläge skäl kunna anföras för utredningens begränsning på sätt föreslagits.

Stockholm den 19 februari 1940.

LANDSORGANISATIONEN I SVERIGE.

Frithiof Thunborg.

/Arnold Sölvén.

Bilaga F.

DE ANSTÄLLDAS CENTRALORGANISATION.

Till riksdagens andra lagutskott.

De anställdas centralorganisation (Daco), som erhållit på remiss inom Riksdagen väckta likalydande motioner nr 83 i första kammaren av herr Strömberg och nr 138 i andra kammaren av fröken Hesselgren angående inbegripande av yrkessjukdomen skriv- och telegrafistkramp under lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, får i anledning härav anföra följande.

För ärendets utredning har Daco tillskrivit sina anslutna organisationer med begäran om yttrande över motionerna. Utförliga sådana yttranden ha avgivits av Försäkringstjänstemannaföreningen och Handelstjänstemannaförbundet, vilket sistnämnda förbund genom en av sina lokalföreningar i Stockholm, Kvinnliga Kontoristföreningen, låtit verkställa en undersökning av ett betydande antal sjukdomsfall, där skrivkramp konstaterats.

Under hand ha yttranden inlämnats av andra anslutna organisationer, bl. a. Svenska Bankmannaföreningen och Svenska Industritjänstemannaförbundet.

Samtliga yttranden giva enstämmigt uttryck åt den uppfattningen att frågan om orsakerna till och omfattningen av yrkessjukdomen skriv- och telegrafistkramp är väl förtjänt av utredning, samt att oberoende av denna utredning, vilken bör slutföras snarast möjligt, skriv- och telegrafistkrampen skall kunna omedelbart inbegripas under yrkessjukdomsförsäkringslagen. Daco önskar för egen del understryka att den nämnda utredningen även bör taga sikte på anordningar, varigenom uppkomsten av denna sjukdom, så långt möjligt är, förebygges.

Daco önskar i övrigt hänvisa till bifogade yttranden från Försäkrings-tjänstemannaföreningen och Handelstjänstemannaförbundet.

I anslutning till den begärda utredningen har det till oss anslutna Sveriges Konditionerande Trädgårdsmästares Förbund påpekat vissa andra sjukdomar, som icke f. n. inbegripas i lagen om yrkessjukdomar, men som äga ett intimt sammanhang med trädgårdsmästarnas yrkesutövning. Med instämmande i de synpunkter som angivas i Förbundets yttrande, vilket bilägges, önskar Daco framhålla som ett allmänt önskemål att man successivt utvidgar lagen om yrkessjukdomar att omfatta alla sjukdomar som äga ett mer eller mindre direkt samband med vederbörandes yrkesutövning.

Stockholm den 2 mars 1940.

Vördsamt

DE ANSTÄLLDAS CENTRALORGANISATION.

G. Osvald.

Gösta Malmström.

Handelstjänstemannaförbundets yttrande.

Handelstjänstemannaförbundet ser med största tillfredsställelse, att denna fråga kommer att bli föremål för riksdagens behandling och tillstyrker på det bestämdaste såväl den i motionen begärda utredningen som motionärernas förslag om denna sjukdoms inbegripande under yrkessjukdomsförsäkringslagen.

Genom sin lokalförening i Stockholm, Kvinnliga Kontoristföreningen, har Handelstjänstemannaförbundet verkställt undersökning av ett antal sjukdomsfall, varvid följande fakta ha framkommit:

Genom den tilltagande mekaniseringen av kontorsarbetet drabbas allt flera av överansträngning vid skriv- och bokföringsmaskiner, i synnerhet om maskinerna äro av äldre, tunggående modell. Värk uppträder i skuldrornas och armarnas muskler, vilken ofta förväxlas med reumatisk värk, varför tillbörlig hänsyn till sjukdomen ej genast tages. Senare inställa sig svåra nervsmärtor, förlamningssymtom o. s. v., och till sist är all skrivning omöjlig. Finnes då ej möjlighet att genom ekonomiskt bistånd från arbetsgivare, sjukförsäkringar el. dyl. erhålla den långvariga vila, som erfordras för att bota de sjuka kroppsdelarna, inträder vanligen återfall, med i svåra fall invaliditet som följd. Fruktan för arbetsoförmåga, parad med ekonomiska bekymmer, nedbryter krafterna och hela nervsystemet angripes.

I de undersökta fallen ha de, som angripits av sjukdomen men övervunnit densamma, fått genomgå långvarig läkarbehandling samt sedermera erhållit endera lättgående maskiner eller tidvis annat arbete, som motverkat överansträngning, varigenom det blivit dem möjligt att fortsätta inom sitt yrke.

Vi bifoga en förteckning över en del undersökta fall, varav framgår, att sjukdomen numera i flertalet fall erhålles vid maskinskrivning, samt att det enda effektiva medel, som läkarna f. n. kunna rekommendera, är långvarig vila. Då sådan icke kan erhållas utan ekonomiska uppoffringar, som den anställde icke utan bistånd av arbetsgivare eller försäkring kan prestera, blir följden den som skildras i nummer 10 å förteckningen. Medicinalstyrelsens yttrande över detta fall visar med all tydlighet, att skyndsamma åtgärder måste vidtagas, så att klarhet vinnes från vetenskapens sida beträffande arten av denna sjukdom, och att under tiden de av sjukdomen angripna skyddas genom sådan ersättning, som utgår för andra yrkessjukdomar.

I motionen nämnes även, att till Yrkesinspektionen ingått begäran, icke blott om hjälp för dem, som redan drabbats av sjukdomen, utan även att *förebyggande åtgärder* vidtagas för att skydda alla dem, som äro sysselsatta inom yrket.

Vi instämma till fullo även häri. Enligt vårt förmenande är det av största vikt, att uppmärksamheten riktas på skrivundervisningen i skolorna, så att eleverna redan från början erhålla den rätta pennhållningen, intaga den rätta ställningen vid skrivningen och att avspänningsövningar inläras, så att de ej överanstränga musklerna. Om detta är av behovet påkallat vid handskrivning, så är det än mer nödvändigt vid maskinskrivning, där eleven vid inlärandet av det numera allenaförhärskande s. k. touch-systemet från början riktar hela sin uppmärksamhet på bokstävernans placering på maskinens tangentbord och därvid automatiskt spänner armens muskler för att träffa det rätta nedslaget. Under träningsskrivning för höga betyg ökar spänningen och stegras sedan ytterligare på den första platsen, då arbetstagaren med nervös iver vinnlägger sig om att vara till belåtenhet. Oss veterligt är det få skolor, som infört någon direkt undervisning i avspänningsrörelser, vilka kunna motverka den vid maskinskrivning uppkommande överansträngningen av vissa armmuskler. Uppmärksamheten bör även inriktas på konstruktionen av de stolar och bord, som användas vid arbetets utförande, samt även på arbetsplatsens belägenhet. Dragiga fönsterplatser äro måhända i många fall orsak till sjukdomens förvärrande.

Förteckning över en del undersökta fall.

1. Ålder 40 år. Anställning å advokatkontor, där alltid mycket jäktande arbete förekommer. Erhöll 1925 genom ren överansträngning kramp i båda armarna. Genom vila, läkarbehandling, gymnastiska rörelser o. s. v. botades åkomman; sedan arbetstagaren erhållit en lättgående maskin har hon kunnat fortsätta arbetet och är allt fortfarande på samma plats. Har icke haft annan sjukdom. Privatanställd.
2. I stort sett samma händelseförlopp. Då hon dessutom drabbades av en lungsjukdom, fick hon tillräckligt lång vila från arbetet och kan nu fortsätta vid en lättgående maskin. Ålder 35 år. Privatanställd.
3. Anställd i statligt verk. Ren överansträngning vid skrivmaskin. Erhållit tjänstledighet och nu i arbete. Ingen annan sjukdom.

4. Telegrafist. Har i 10 år arbetat med Morsesignal-system utan att känna några smärtor. Nu tjänstledig. För övrigt fullt frisk.
5. Ålder 21 år. Efter 3 års tjänstgöring vid skrivmaskin erhöll hon sjukdomen. Kan använda händerna till annat arbete, men då hon har försörjningsplikt måste hon uppehålla tjänsten, vilket t. v. går genom att hon går till vila varenda kväll kl. 7. Har icke möjlighet att utan ekonomiskt bidrag taga tjänstledighet. För övrigt frisk. Privatanställd.
6. Ålder 27 år. Överansträngning vid skrivmaskin. Långvarig behandling av olika läkare. Fortfarande sjuk, uppehåller tidvis anställningen genom deltagande i annat arbete. Privatanställd.
7. Ålder 44 år. Mångårig anställning som stenograf och maskinskriverska, sjuknade 1938 och är sedan förra sommaren oförmögen till arbete. Privatanställd. Har sjukförsäkring.
8. Ålder 62 år. Erhållit sjukdomen genom handskrivning. Första gången 1917 och har sedan haft återfall 5 gånger, sista gången 1938. Genom långvariga viloperioder, massage och galvanisk ström återställd, är fortfarande i tjänstgöring. Privatanställd.
9. Ålder 45 år. Sjukdomen ådragen genom handskrivning. Massage och vila. Lär sig nu skriva hos rektor Pålman och har börjat återupptaga arbete. varvid hon använder såväl vänster som höger hand, för att icke överanstränga den sjuka armen. Privatanställd.
10. Ålder 35 år. Erhöll sjukdomen efter 12 års tjänstgöring, därav 7 år vid en halvelektrisk bokföringsmaskin. Lång arbetstid utan avbyte. Under c:a 2 år utvecklade sig sjukdomen till förlamning i båda armarna. Då hon var familjeförsörjare uppehöll hon tjänsten i det längsta. Avskedades 1937 med 1 månads full och 5 månaders $\frac{1}{2}$ lön. Är fortfarande arbetsoförmögen; även för hemarbete. Privatanställd. Har förr aldrig varit sjuk.
11. Erhållit sjukdomen efter 20 års daglig maskinskrivning. Är nu friskskriven, men har fortfarande känning av det onda. Är emellertid nu i sitt arbete helt befriad från maskinskrivning.
12. Erhållit sjukdomen genom handskrivning och sjuk sedan över 2 år tillbaka. Erhåller fortfarande sjukersättning genom försäkring i sjukkassa. Tjänstgör dock på kontoret med delvis annat arbete, i den mån detta låter sig göra.
13. I detta fall var det ej skrivkramp utan senskideinflammation i handleden, uppkommen genom överansträngning vid bokföringsmaskin.

Försäkringstjänstemannaföreningens yttrande.

De senaste årens högt drivna rationalisering och specialisering av kontorsarbetet medelst dyrbara och moderna maskiner, vilkas kapacitet helt naturligt måste fullt utnyttjas, ha med all säkerhet bidragit till att fallen av yrkesnevros ökat i oroväckande grad. Vidare är det uppenbart, såsom läkarna också intygat, att yrkesnevrosens härjningar drabba särskilt kvinnorna. Så förvånansvärt är det icke, ty i regel få kvinnorna det mest monotona arbetet. Att hålla samma takt, samma intensitet dag ut och dag in t. ex. vid skrivmaskinen är en oerhörd cerebral påfrestning; rent fysiologiskt innebär det att nervimpulserna måste följa slag i slag. Sådant måste ovillkorligen efterhand framkalla *en själslig reaktion, som i sin tur kan få en rent fysisk effekt*. Visserligen har den moderna tekniken på åtskilliga yrkesområden minskat

behovet av fysiska ansträngningar, men denna teknik ställer i gengäld stora fordringar på den mänskliga arbetskraftens psykiska anpassningsförmåga.

Även om orsakerna till yrkesnevrosen bland kontorsanställda ofta äro i hög grad individuella — de s. k. sociala hämningarna inom och utom arbetet icke förbisedda härvidlag — kan man söka dem även på *primärt rent fysisk grund*. Till dem hör skrivkrampen, som orsakas av *felaktigt pennhåll*, varigenom man spänner fler muskler än nödvändigt. Om man lärt sig den riktiga pennföringen från början, har man alldeles säkert sluppit skrivkrampen. — Härnäst ha vi *felaktig kroppsställning* under arbetets utförande. I viss mån bidraga här ofta ett olämpligt arbetsbord, en obekväm stol eller olämpliga belysningsförhållanden. Ett verkligt skrivkrampsredskap är den hårda anilinpennan, som rätteligen bör hänföras till *olämpligt arbetsmaterial*. Till denna grupp höra också tröga maskiner — och ofta även nya ej inarbetade maskiner — som lätt överanstränger armmuskulaturen. Man kan kanske räkna den gamla hederliga räknemaskinen hit, även om denna på de flesta företag efterträts av den elektriska räknemaskinen. (I ett fall har oss veterligen en räknemaskin vållat en synnerligen långvarig och svår skrivkramp.) Den skada, som *bullret* i sin tur åstadkommit, innan ljudisolering vidtagits i större maskinskrivningsrum, är icke heller så liten. Tyvärr är ljudisolering en omständlig historia och tystgående skrivmaskiner, som är allmänna önskemålet, dyra i anskaffning. På de flesta försäkringsbolag och banker har man gått in för att helt ljudisolera maskinskrivnings- och stansningsrummen. Att *övertidsarbetet*, som periodiskt återkommer på större företag, här och var bidragit till skrivkrampsfenomen, är otvivelaktigt.

I ett flertal fall ha sjukdomar, orsakade av yrkesnevros, förekommit vid försäkringsbolag. Dessa ha i sådana fall ställt sig mycket välvilliga och förstående och oftast utbetalat oavkortade löneförmåner under hela sjukdomstiden.

Utän tvivel är yrkesnevrosen, sådan den framkallats av vår tids rationalisering och specialisering, ett yrkeshygieniskt problem av vittomfattande och stor social betydelse. Att lösa detta problem är icke lätt, men ett intimt samarbete mellan fackmän, läkare, skriftexperter, sjukgymnaster, yrkesinspektörer och sist men icke minst företagens ledningar skulle alldeles säkert åstadkomma en hel del i profylaktisk väg.

Vi tillstyrka livligt den föreslagna utredningen samt förslaget, att skrivkramp och med denna besläktade sjukdomar må inbegripas under försäkringslagen om yrkessjukdomar.

Sveriges Konditionerande Trädgårdsmästares Förbunds yttrande.

De i motionen omnämnda sjukdomarna förekomma inom vårt förbunds medlemskår endast i rena undantagsfall.

Däremot förekomma vissa andra sjukdomar, vilka kunna hänföras till yrkessjukdomar och vilka enligt vår mening borde göras till föremål för utredning, ehuru det är osäkert huruvida dessa alltid verka arbetsnedsättande. Det synes dock föreligga vissa typiska dispositioner för en del utslagssjukdomar, vilka förorsakas av vissa växter. Således händer det att trädgårdsmästare, särskilt under den tid dahliorna föras i marknaden, angripas av något slags hudeksem. Besvärliga hudåkommor kunna också uppstå under arbete med vissa besprutningsmedel. Vid användning av vissa nikotinprepa-

rat för skadedjursbekämpning kunna ögonsjukdomar uppkomma. Risk för förgiftningar av olika slag förefinnes givetvis även t. ex. vid användningen av koppar-, arsenik- och blyhaltiga bekämpningsmedel.

Hos vissa personer förefinnas dispositioner för sjukliga förändringar i huden vid beröringen av de mest skilda växter, och då denna beröring bliver en nödtvungen handling till följd av ifrågavarande personers verksamhet, synes det rimligt att betrakta och behandla dessa sjukdomar som en yrkessjukdom. Det finns fall av utslagsliknande hudsjukdomar, som icke komma till utveckling eller som icke visa symtom förrän efter åratals arbete inom trädgårdsodlingen.

Den i motionen begärda undersökningen och utredningen borde alltså enligt förbundets mening icke begränsas till de yrkessjukdomar som i densamma blivit omnämnda utan även innefatta motsvarande sjukdomar, som förekomma hos andra yrkesgrupper.

Bilaga G.

DE KVINNliga KÅRSAMMAN- SLUTNINGARNAS CENTRALRÅD.

Till riksdagens andra lagutskott.

De Kvinnliga Kårsammanslutningarnas Centralråd har på remiss erhållit inom Riksdagen väckta likalydande motioner nr 83 i Första Kammaren av herr Gustaf Strömberg och nr 138 i Andra Kammaren av fröken Kerstin Hesselgren om inbegripande av yrkessjukdomen skrivkramp och telegrafistkramp under lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar. Centralrådet, som på sitt årsmöte behandlat ärendet, får härmed avgiva följande yttrande.

Sådan muskel- eller nervöveransträngning varom motionerna handlar synes kunna uppkomma, förutom vid de av motionärerna anförda slagen av arbete, jämväl vid annat enformigt kontorsarbete såsom vid räknemaskiner samt då tjänstemannen har att i snabb takt upprepa samma rörelser, till exempel vid sortering av kvitton, kort o. dyl.

Som bevis för att det här är fråga om en allvarlig sjukdom vill Centralrådet anföra, att en därav angripen person beskrivit symptomen och verkningarna på följande sätt: »en fruktansvärd värk natt och dag utan någon möjlighet till lindring under månader. Fingrarna stodo stelt ut från handen som förlamade. Och nu sju, åtta år senare, då jag får vara tacksam att överhuvud kunna utföra ett annat, ej mekaniskt arbete, är prestationsförmågan hos mina armar så ringa, att jag efter arbetstidens slut ej kan eller vågar utföra den allra minsta syssla i mitt hem. Ej heller nu kan jag undvika att medicinera för att orka hålla ut». I detta fall var sjukdomsorsaken sorteringsarbete.

Sjukdomen synes, sedan den en gång uppträtt, ej vara möjlig att helt övervinna, recidiv äro så gott som regel, och invaliditet ledande till förtidspensionering har förekommit.

Dylik muskel- och nervöveransträngning, som synes kunna sammanfattas under benämningen yrkesmuskelkramp, har förekommit bland medlemmarna i de till Centralrådet anslutna föreningarna med anställning såväl hos privata arbetsgivare som hos stat och kommun. Ersättningen vid ledig-

het för sådan sjukdom har varierat högst betydligt beroende på anställningsform, statliga och kommunala avlöningsbestämmelser samt olika tillämpning av dessa senare. Sålunda är att märka att i ett av statens verk, där särskilt under de senaste åren ett flertal fall av sjukdomen förekommit, man icke i något fall synes ha begagnat den i motionen omnämnda möjligheten att söka Kungl. Maj:ts medgivande till utbetalning av oavkortad lön, under det att så skett i flera andra statliga verk. Vidare vill Centralrådet icke underlåta att nämna, att en hos Stockholms stad anställd tjänsteman efter att i arbetet ha hanterat en stansningsmaskin och därvid ådragit sig yrkeskramp vid härav föranledd sjukledighet icke erhållit någon som helst ersättning, till följd av att vederbörande ännu icke hunnit bliva anställd på fast lönestat.

Beträffande de privatanställda ha allt flera fall av överansträngning vid skriv- och bokföringsmaskiner förekommit under senare år, yppande sig i svåra nervsmärtor och förlamningssymptom, som slutligen omöjliggjort all skrivning. För denna kategori av arbetstagare är sjukdomen ännu mera ödesdiger än för de av stat och kommun anställda, därigenom att den som drabbas därav i de flesta fall är helt och hållet hänvisad till arbetsgivarens godtycke vad beträffar ersättning under sjukdomstiden samt möjlighet att erhålla pension.

Motionärerna avse givetvis att tillförsäkra sistnämnda kategori av anställda viss ekonomisk ersättning, emedan de som drabbas av sjukdomen, därest motionen bifalles av Riksdagen, skulle erhålla rätt till ersättning såsom vid olycksfall i arbete. Centralrådet håller givetvis före, att härigenom ofantligt mycket vore vunnet men vill framhålla, att motionärernas begäran om utredning angående orsakerna till och omfattningen av ifrågavarande sjukdom jämväl synes Centralrådet vara av utomordentlig betydelse. Den alltjämt pågående rationaliseringen synes innebära ett ökat hot emot de med kontorsarbete sysselsatta, vilket enligt Centralrådets uppfattning bör mötas av förebyggande åtgärder i största möjliga utsträckning. Sålunda får Centralrådet uttala som ett önskemål, att den ovan nämnda utredningen bör avse förutom sjukdomens orsaker och omfattning även sådana förhållanden, som ur arbetshygienisk synpunkt kunna anses utöva inverkan på dem som äro sysselsatta med här nämnda slag av arbeten, exempelvis vikten av riktig hand- och kroppsställning samt betydelsen av avspänningsmoment etc. Även framstår behovet av nödvändigheten att finna en form för att förmå arbetsgivarna att taga tillbörlig hänsyn till de förebyggande åtgärder, som utredningen kan komma att befinna tillräddliga.

Under åberopande av vad ovan anförts får Centralrådet tillstyrka den av motionärerna begärda utredningen ävensom att förslag om denna sjukdoms inbegripande i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar föreläggas Riksdagen.

Stockholm den 29 febr. 1940.

För DE KVINNLIGA KÅRSAMMANSLUTNINGARNAS CENTRALRÅD.

Gertie Söderberg.

Ordf.

/Hanna Wanngård.

Sekr.